

Krisen som flydde till Europa

En kritisk diskursanalys av flyktingkrisen 2015

Katarina Anderson Käppi

Henning Hedman

Abstract

Texten vill genom att utföra en kritiska diskursanalys av svensk medierapportering kring flyktingkrisen under hösten 2015 undersöka vad som utgör flyktingkrisen och i vilket avseende det är en kris. Analysen utgår ifrån nationen som föreställd gemenskap och visar att ett hierarkiskt "vi och dem" konstrueras i diskursen och att tanken om nationen och nationalism är höst relevant för att förstå flyktingkrisen. Författarna menar att flyktingkrisen i själva verket kan handla om något större, ett krisande samhälle där de liberala värderingar som västvärlden vilat på håller på att utmanas och att de åtgärder som följer i krisens spår kan tolkas som ett tecken på detta.

Nyckelord: Flyktingkrisen, kritisk diskursanalys, Fairclough, kris, gränser, Europa, flyktingpolitik

Antal ord: 9400

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Disposition.....	2
2 Syfte och frågeställning	3
2.1 Syfte.....	3
2.2 Frågeställning.....	3
3 Teori och metod	4
3.1 Val av metod.....	4
3.2 Ontologisk utgångspunkt.....	4
3.3 Kritisk diskursanalys enligt Fairclough.....	4
3.4 Ideologi och tolkningar av text.....	5
3.5 Interdiskursivitet.....	6
3.6 Språkets struktur.....	7
3.7 Vår roll som författare och förhållande till objektivitet.....	8
4 Teoretiska utgångspunkter	9
4.1 Varför komplementerande teorier.....	9
4.2 Nationen som föreställd gemenskap.....	9
4.3 Välfärdsnationalism.....	10
4.4 Språkets roll i nationsbyggande.....	10
5 Material och urval	11
5.1 Val av urvalsprincip.....	11
5.2 Val av medieaktörer.....	12
5.3 Händelser, aktörer inom medierapportering, tid och plats.....	13
5.4 Material.....	14
6 Operationalisering	16
6.1 Operationaliseringsprocessen och fall av vadå.....	16
6.2 Teoretiska definitioner och operationella indikatorer.....	17
6.3 Verktyglådan.....	17
7 Analys	19
7.1 Inledning.....	19
7.2 Vems perspektiv.....	19
7.3 Hur lyfts olika perspektiv.....	20
7.4 En osäker tid med gränser som befästs.....	21
7.5 Konkurrerande diskurser.....	23
7.6 Nominalisering och ansvar.....	24
7.7 Resurscentrering.....	25
7.8 Ordning på gränserna.....	27
8 Avslutande diskussion	28
8.1 Flyktingkrisen - del av större civilisationskris?.....	28
8.2 Framtidskris?.....	29
Referenser	30
Bilaga 1	32

1 Inledning

1.1 Bakgrund

År 2015 blir ett högst anmärkningsvärt år vad gäller antalet asylsökande (Migrationsverket 2015b). “Den största flyktingkrisen i modern tid“ menar Studio Ett bland andra (Studio Ett 2015; Amnesty 2015; Bieler 2015; Forsell 2015), en paroll som kom att bli tongivande för debatten. Citatet refererar till de stora mängder människor som flydde under och i anslutning till andra världskriget (Wallström 2015). Länken till 1940- och 1950-talet som citatet erhåller är intressant då världen ännu en gång står inför stora utmaningar rörande motsättningar och konflikter. Flyktingsituationen är en av dessa utmaningar som måste lösas, det är de flesta överens om. Men när det kommer till frågan om vad det är som ska lösas och hur det ska lösas skifftar åsikterna kraftigt.

Media är en mäktig institution i samhället och många yttranden om “flyktingkrisen” når människor genom media. Mediala aktörer rapporterar flitigt om katastrofer och konflikter som försätter stora antal människor på flykt. Begreppet “flyktingkrisen” blir under år 2015 ett etablerat medialt uttryck vilket är intressant då detta inte varit ett uttryck som använts i någon större skala tidigare år, trots att det även tidigare år har varit många människor på flykt till bland annat Sverige (“flyktingkrisen” 2015; Migrationsverket 2015a). Att det är frågan om en “flyktingkris” konstateras nu på allvar genom medias massiva rapportering med fokus på “flyktingkrisen”.

Trots de många artiklar som skrivs under år 2015 om ämnet “flyktingkrisen” verkar en precis formulering av vad som krisar sällan förklaras. Det som svensk media exempelvis brukar ta upp i anslutning till “flyktingkrisen” kan handla om någon form av politisk kris för olika inblandade aktörer, om humanitär kris eller om att välfärden riskeras vilket kan anses som någon typ av ekonomisk kris. Alla dessa beståndsdelar som bland annat journalister stoppar in i “flyktingkrisen” blir intressanta anvisningar om vad det är som svensk media anser riskeras i och med flyktingströmmarna.

Med utgångspunkt i det som kallas för “flyktingkrisen” år 2015 föddes ett intresse för vad begreppet faktiskt innebär. Vad menar de olika mediala aktörerna med begreppet och vad kan detta vara ett tecken på? Varför exploderade mediareporteringen om “flyktingkrisen” år 2015? Diskussionen om “flyktingkrisen” verkar ofta handla om olika typer av kriser men någon mer precis formulering för vad begreppet omfattar diskuteras sällan. Vi vill med

anledning av begreppets intressanta skapelseprocess under 2015 analysera hur det begreppsliggörs i det svenska mediala landskapet med hjälp av textstudier.

1.2 Disposition.

Uppsatsens disposition är utformad på ett beprövat och klassiskt vis. Detta gör att vi inte känner att en lång beskrivning av dispositionen behövs eftersom att läsaren kommer att känna igen ordningen och strukturen. Det som kan anses som en aning speciellt är vår placering och utformning av operationaliseringen. Vi har valt att lägga den kapitlet innan diskussionen i form av en sammanfattning som ämnar tydliggöra operationaliseringen. Detta kan tyckas onödigt då många texter av vetenskaplig natur väljer att lägga operationaliseringen i metodavsnittet. Vi ansåg dock att det kändes intuitivt orimligt att separera delar som berör operationaliseringen till endast en del i metodkapitlet. För oss var operationaliseringen närvarande genomgående i uppsatsens inledande delar. Resultatet av detta blev att vi samlade upp de olika operationella elementen i tidigare kapitel i ett summerande operationaliseringskapitel.

Anledningen till att den vanliga dispositionen används är på grund av att vi menar att den är pedagogisk i den meningen att den någorlunda följer skrivprocessens ordning. I förlängningen tror vi att detta underlättar för läsaren. En invändning mot den här typen av struktur är att den kan hävdas ställa högre krav på läsaren då resultaten redovisas sist. Vissa menar på att det kan vara svårt att förstå motivationen till metodvalen om en inte läst resultatet först. Till denna invändning har vi två svar. Det ena handlar om att hur vi än gör kommer olika delar att föregå varandra vilket kommer att resultera i eventuella spörsemål. För det andra uppmanar vi läsaren att tillgodogöra sig materialet på det sätt som passar denne. Givetvis går det att hoppa direkt till diskussion och avslutande diskussion men vi rekommenderar att läsaren åtminstone tar del av de metodologiska val vi gjort för att fullt ut förstå diskussionens utgångspunkter.

2 Syfte och frågeställning

2.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att ta reda på hur “flyktingkrisen” begreppsliggörs i media med fokus på begreppet “kris”. I samband med det ökade antalet flyktingar som anlant till Sverige under hösten 2015 har användandet av ordet “flyktingkrisen” ökat från ca 135, år 2014, till nästan 18 000 i svenska tryckta tidningsartiklar, år 2015 (“flyktingkrisen” 2015). Eftersom media har en betydande roll i våra liv och påverkar hur vi ser på skeenden i vår samtid vill vi analysera medias porträttering av flyktingsituationen som gått under namnet “flyktingkrisen”. Vi gör detta med anledning av att användandet av begreppet dramatiskt ökat i media och att detta troligtvis är ett tecken på någon typ av samhällelig förändring.

2.2 Frågetällning.

Frågeställningen vi kommit fram till för att undersöka detta är:

- Vad avses med det svensk medierapportering, år 2015, kallar för “flyktingkrisen” samt vad och vem omfattar krisen?

3 Kritisk diskursanalys som teori och metod

3.1 Val av metod

Vi har valt att använda oss av Norman Faircloughs kritiska diskursanalys (Bergström & Boréus 2012; Fairclough 2003; Winther Jørgensen & Phillips 2000) eftersom det möjliggör för oss att empiriskt undersöka förhållande mellan flyktingsituationen i Europa och den diskurs som omger den (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s66). Medier har ett stort inflytande på samhället och därför menar vi att diskursanalys är en bra metod för att ta reda på hur ”flyktingkrisen” konstrueras diskursivt.

3.2 Ontologisk utgångspunkt

I enlighet med Fairclough och hans kritiska diskursanalys antar vi en realistisk ontologisk position. Det innebär att vi tror på en verklighet och i sin tur att vi analyserar en del av verkligheten. Verkligheten menar Fairclough kan dock inte begränsas till människans kunskap om verkligheten eftersom den troligen är otillräcklig. För analyser av text gör detta att en textanalys på ett område aldrig bör anses som uttömmande (Fairclough 2003 s14).

3.3 Kritisk diskursanalys enligt Fairclough

Winther Jørgensen & Phillips beskriver diskurs som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)” (2000 s7). Det kan tyckas vara en bred och möjligtvis intetsägande definition. Bergström & Boréus menar att “/e/n diskurs kan beskrivas som ett regelsystem som legitimerar vissa kunskaper men inte andra och pekar ut vilka som har rätt att uttala sig med auktoritet” (2012 s358). Detta ger oss en tydligare anvisning om vad som ska avses med diskursbegreppet. Vi kommer nedan att definiera vad vi avser med diskurs och dess konstituerande och konstituerade roll.

Diskursanalys är såväl teori som metod. Norman Faircloughs kritiska diskursanalys ser ontologiskt på diskursen som både konstituerad och konstituerande och menar att diskursen står i ett dialektiskt förhållande med den sociala strukturen (Fairclough 2003 s2; Winther Jørgensen & Phillips 2000 s67-68). De diskursiva praktikerna producerar och reproducerar ojämlikhet i fråga om klass, kön och etnicitet. Analysens fokus ligger därför både på de diskursiva praktikerna och på den roll de diskursiva konstruktionerna har i den utomdiskursiva sociala strukturen (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s69). Som exempel

kan de stärkta gränserna tas. Diskursen konstruerar ett vi och ett dem där åtskillnad sedan praktiseras och kan sättas in i en hierarkisk nationalistisk struktur.

Kritisk diskursanalys syftar till att undersöka relationen mellan sociala strukturer och diskursen där de artiklar vi valt ut (texter) måste ses i ett sammanhang av diskursiv praktik (produktion, distribution och konsumtion av text) och social praktik (Bergström & Boréus 2012 s375-376). Den diskursiva praktiken existerar i relationen mellan diskursen och den sociala praktiken (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s75). Vi kommer därför att röra oss mellan olika abstraktionsnivåer där texten produceras och kommuniceras i ett sammanhang av social praktik. De teorier, utöver kritisk diskursanalys, vi valt att använda kommer att fungera som grund för de sociala praktiker vi menar att diskursen står i ett dialektiskt förhållande till.

Texten som sådan, den diskursiva praktiken och den sociala praktiken är en del av det Fairclough kallar en kommunikativ händelse (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s74). Alla fall av språkbruk är en kommunikativ händelse och är därmed relevanta när man utför en kritisk diskursanalys enligt Faircloughs teori och metod (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s74). Det är den kommunikativa händelsen som står i ett dialektiskt förhållande till diskursordningen (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s76). Diskursordningen består av summan av diskurstyper inom en social institution, exempelvis en välfärdsdiskurs (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s 73, 76). Fairclough är bitvis oklar när det kommer till att identifiera mellan diskurstyp och diskurs och vi har därför valt att, med Winther Jørgensen & Phillips (2000 s73, 73f5), huvudsakligen använda begreppet diskurs.

3.4 Ideologi och tolkningar av text

Fairclough ser ideologi som ett medel för makt, snarare än en uppsättning attityder och perspektiv (Fairclough 2003 s10). Ideologi existerar i makt- och dominansrelationer och kan representeras i texter. Således finns, enligt Faircloughs definition, såväl ideologiska diskurser som icke-ideologiska diskurser (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s 79). Winther Jørgensen & Phillips (2000 s79) hävdar dock att det i och med den definitionen uppstår ett operationellt problem där problematiken ligger i vad (om någonting alls) som bör betraktas som ideologi och inte. Utifrån Foucault menar de att ingen diskurs kan särskiljas från makt och maktrelationer (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s80). Vi tar ställning för Foucault och menar att alla diskurser kan kopplas till makt. Vi kommer inte att ta ställning för eller emot eller föra en diskussion över huruvida en diskurs bör betraktas som ideologisk eller inte men

menar att den diskurs vi kommer att analysera är att betrakta som tydligt kopplad till makt och ideologi.

Fairclough menar att ideologi positionerar subjekt varigenom tolkningen av en text sker (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s80). När en text läses sker en meningsskapande process där mening skapas både genom vad som uttrycks explicit men även vad som inte skrivs och därmed skapas genom vad som antas och underförstås (Fairclough 2003 s11), något vi kommer att ta fasta på i vår analys. Vi menar att de kommunikativa händelser (artiklar) vi ska analysera är tydligt ideologiska i meningen att de upprätthåller en maktrelation mellan "vi och dem" men att skapandet av dessa kategorier även sker i tolkningsprocessen. Samtidigt möjliggör subjektet, betydelseförskjutningar då en diskurs aldrig existerar ensamt utan samexisterar med konkurrerande diskurser (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s80). Genom att utsättas för olika ideologier och praktiker skapar subjektet nya betydelser som erbjuder motstånd. En hegemonisk diskurs är således aldrig en stabil dominans utan "en förhandlingsprocess varigenom man skapar betydelsekonsensus" (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s80).

3.5 Interdiskursivitet

De kommunikativa händelser vi valt att analysera är del av en diskursordning inom media. Hur "flyktingkrisen" konstrueras i media kan således skilja sig från hur den konstrueras i exempelvis en renodlad politisk diskurs. Vi menar, vilket kommer att diskutera i vår analys och avslutande diskussion, att diskursen om "flyktingkrisen" är en del av en mer omfattande kris och att den mediediskurs och media som social praktik om våra kommunikativa händelser är en del av. Diskursen om "flyktingkrisen" står i en interdiskursiv relation med mediediskursen och en politisk diskus. Interdiskursivitet innebär en artikulering av diskurser mellan diskursordningar (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s77). Interdiskursiviteten gör sig in vårt fall synlig genom exempelvis politiska uttalanden i medier. "Flyktingkrisens" centrala ställning i svensk debatt under hösten/vintern 2015 har gjort att den formas av en mängd andra diskurser och sociala praktiker då den fungerat som en flytande signifikant. En flytande signifikant är ett element inom en diskurs kring vilket det inte råder betydelsekonsensus och som istället är utsatt för en diskursiv kamp där olika diskurser ämnar skapa hegemoni.

3.6 Språkets struktur

För att tolka texterna kommer vi att använda oss av syntaxanalys. Syntaxanalysen fokuserar på grammatiska aspekter av texter och består av olika sätt att analysera meningsuppbyggnad; nominalisering, transitivitet och modalitet (Bergström & Boréus 2012 s376). Vi har valt att använda oss av syntaxanalys på grund av att den ökar möjligheterna för hög grad av reliabilitet (Bergström & Boréus 2012 s405) samt att den lyfter grundläggande aspekter av texter som underlättar förståelsen av hur makt uttrycks i texter (Bergström & Boréus 2012 s279).

En text kan konstrueras genom en nominalisering (Fairclough 2003 s13). Nominalisering innebär att en händelse beskrivs som ett substantiv och inte en process vilket fråntar en händelse en så kallad agency (Fairclough 2003 s13; Winther Jørgensen & Phillips 2000 s87). Fairclough tar ordet "change" som exempel och beskriver fall då en politisk händelse beskrivs som "the modern world is swept by change" (Fairclough 2003 s13). Istället för att konstruera meningen med en bakomliggande aktör som skapade förändringen sker en nominalisering och aktören tas bort och händelsen avpolitiserar.

Transitivitet innebär olika perspektivval för texten i fråga (Bergström & Boréus 2012 s280). Bergström och Boréus kategoriserar transitivitet utifrån bland annat processer, deltagare och omständigheter och krymper sedan dessa kategorier ytterligare (2012 s281-283). I vår analys av perspektivvalen anser vi att en sådan indelning av begreppet snarare försvårar än underlättar läsningen och analysarbetet då vi inte gör en tillräckligt avancerad analys av perspektiven för att hjälpas av dessa kategorier. Dessa kategorier kan naturligtvis vara till stor användning men vi kommer att utgå framför allt ifrån vilka perspektiv som uttrycks och hur de uttrycks. Således anser vi att en massiv kategorisering inte är nyttig i vårt fall.

Modalitet handlar om i vilken grad textförfattaren förbinder sig med det som texten uttrycker, skiftningar i detta avseende är det samma som grad av modalitet (Fairclough 2003 s165).

Bergström och Boréus uttrycker det på följande vis: "Med modalitet brukar menas i vilken omfattning en avsändare kan knytas till ett budskap" (2012 s376). Mer specifikt handlar det om att författaren till exempel använder olika ord (verkar, kanske, ofta etcetera) som distansierar budskapet till ett absolut konstaterande av något (Fairclough 2003 s165).

Exempelvis uppvisar en författare olika grad av modalitet genom dessa två alternativa formuleringar: (i) Det är krig i Syrien. (ii) Det verkar vara krig i Syrien. I det första fallet konstateras kriget medan författaren i det andra fallet mer försiktigt föreslår att det krig som

ett tillstånd i Syrien. I vårt fall ger oss denna gradskala en anvisning om i vilken omfattning texter konstaterar “flyktingkrisen” och dess angränsande fenomen.

3.7 Vår roll som författare och förhållande till objektivitet

Vi är medvetna om att vår roll som forskare också påverkas av den diskurs vi kommer att analysera och gör således inget anspråk på att skriva en “objektiv” text fri från subjektiva antaganden och tolkningar (Fairclough 2003 s14). Även om vårt val av metod, kritisk diskursanalys, möjliggör för oss att kunna göra antaganden om verkligheten är såväl vårt val av och formulering av frågeställning samt val av teorier och empiri att placera vår analys i, präglade av den sociala och diskursiva praktik vi befinner oss i (Fairclough 2003 s14-15; Winther Jørgensen & Phillips 2000 s28-30). För att trots epistemologisk problematik uppnå validitet i vår undersökning strävar vi efter intersubjektivitet genom att ämna beskriva vår analysprocess under arbetets gång (Bergström & Boréus 2012 s42). Fairclough skiljer på socialt språkbruk och vetenskapliga kategoriseringar av språket och menar att de vetenskapliga kategorierna möjliggör för oss att analysera en text utifrån generella teorier (Fairclough 2003 s15). I likhet med Fairclough menar vi dock att även dessa kategorier är öppna för förändring vår förståelse av texten inte är komplett utan ständigt förbättras och utvecklas.

4 Teoretiska utgångspunkter

4.1 Varför kompletterande teorier?

Som komplement till Fairclough kritiska diskursanalys kommer analysen även att använda teorier om nationalism som teoretiskt ramverk. Detta för att ha större möjlighet att sätta in vår kritiska diskursanalys i en social struktur som vi menar att diskursen står i ett dialektiskt förhållande med och därmed kunna föra vår analys längre. Vi betraktar nationen som främst en kulturell enhet och menar att föreställningen om en gemenskap har stor betydelse för hur vi uppfattar oss själva och andra, vilket får sitt uttryck i de artiklar som är föremål för analysen.

4.2 Nationen som föreställd gemenskap

Med nationalism avser vi idén om nationen som en “föreställd gemenskap” (Anderson 2006 s6; Winther Jørgensen & Phillips 2000 s157). Gemenskapen är föreställd som *begränsad* och *suverän* och nationalism kan då förstås som en konsekvens av föreställningen om en gemenskap grundad på vilken stat man anses tillhöra (Anderson 2006 s6). Gemenskapen är dock inte reellt existerande: alla medlemmar av ens den minsta nationen kommer aldrig att träffa varandra. Trots detta finns föreställningen om en gemenskap som binder dem samman. Gemenskapen uppfattas överskrida alla former av ojämlikhet och exploatering och istället uppfattar människor en ett djupt, horisontellt kamratskap (Anderson 2006 s7). Gemenskapen är begränsad i betydelsen att den har gränser, vilka kan vara mer eller mindre flytande (Anderson 2006 s7). Den definieras gentemot det som *inte* anses tillhöra nationen idén och föreställningen innebär således inte en vilja eller mål att alla jordens människor en dag ska bli medlemmar av nationen (Anderson 2006 s7).

Vi kommer att ta fasta definitionen av gränser som idé, som flytande och förhandlingsbara snarare än verkligt existerande oberoende människors medvetande. Vi ser idén om nationalstaten som en relativt stabil hegemoni förvisso formas utifrån sammanhang och syfte men som står fast som utgångspunkt i våra tolkningar av världen. Trots relativt flytande gränser konstituerar diskursen om gränser hur vi konstruerar oss som subjekt och hur vi konstruerar “den andre”, i den här uppsatsen de flyktingar som anländer till Sverige och Europa. I vår läsning av materialet kommer vi att leta efter uttryck för nationalism och hur den konstrueras.

4.3 Välfärdnationalism

Analysen placeras in inom ramen för den så kallade välfärdsnationalsstaten (vår översättning) (Nordensvärd & Ketola 2015 s 359). Den solidaritet som kommer av förställningen om en nationell gemenskap kanaliseras (delvis) genom välfärds(national)staten där enbart de personer med "rätt" nationell tillhörighet anses vara berättigade till välfärd (Nordensvärd & Ketola 2015 s359). Diskursen om välfärdsnationalsstaten är ett resultat av växande populism som här representeras av Sverigedemokraterna. Partiet vill minska invandringen och ställer asylsökande mot välfärd (Nordensvärd & Ketola 2015). Därför menar vi att deras roll i forandet av diskursen är relevanta för vår analys. Det speciella med nationstillhörighet är delvis att den är ofrivillig och bandet uppfattas som naturligt (Anderson 2006 s143). Sverigedemokraterna kan sägas artikulera detta "naturliga band" som svenskarnas naturliga band till nationalstaten som välfärdsstat.

4.4 Språkets roll i nationsbyggande

När text började tryckas för de större massorna och inte enbart på latin homogeniserades språket och skapade avgränsade språkliga enheter och ett gemensamt (skrift)språk kan därför ses som en hörnsten i nationalstatens uppkomst (Anderson 2006 s67-86). Språket fungerar inte enbart som en kanal för att förmedla information utan har även en konstituerande förmåga (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s68). Vi menar att de avgränsade språkliga enheterna som möjliggjorde nationalstaten mer avgränsad nationell diskurs för respektive nationalstat.

5 Material och urval

5.1 Val av urvalsprincip

I kapitlet ”Material och urval” kommer fokuset att ligga på urvalsprocessen. Vi kommer att verka för att uppsatsen uppfyller krav om transparens och intersubjektivitet – det vill säga att vi vill vara tydliga med de val vi gjort och visa hur valen grundas av logiska resonemang samt minimera utrymmet för allmänt godtycke (Bergström & Boréus 2012 s42; Esiasson m. fl. 2007 s24). Vad gäller materialet kommer det bara kort introduceras, kategoriseras och motiveras för att sedan användas i löpande text i andra delar i uppsatsen. Kapitlet handlar alltså huvudsakligen om hur vi kommit fram till vårt urval som vi utgår ifrån i uppsatsen. Anledningen till varför vi lagt stor tyngd på urvalet grundas i att urvalet blir fältet vi ska undersöka. Om vi inte konstruerar ett fält som motsvarar frågeställningen blir studiens mening urvattnad.

Fortsättningsvis bör vi välja urvalsprincip. Vår utgångspunkt för val av urvalsprincip är Esiassons med fleras indelning av urvalsprinciperna som lyder enligt följande; strategiskt urval, slumpmässigt urval och totalurval (2007 s178, 179). Vi kommer att använda oss av strategiskt urval eftersom diskursanalysen som metod förutsätter att en gör en rad strategiska val för att närma sig problemet. Det är till exempel inte tänkbart att undersöka alla texter som berör eller hjälper till att forma medierapporteringen om flyktingkrisen. Enkelt uttryckt menar vi att antalet komponenter som påverkar mediediskursen är extremt många och att detaljgranska alla skulle vara närmast omöjligt. Slumpmässigt urval lämpar sig bra inom många fält (Esiasson m. fl. 2007 s178) dock är det inte ett alternativ för vår undersökning då dessa komponenter som konstruerar en diskurs inte kan kvantifieras på samma sätt som exempelvis röstdeltagande i svenska regeringsval. Om alla tidningsartiklar som på något sätt formulerar flyktingkrisen anses som likvärdiga komponenter - vad gäller betydelse för begreppet i fråga - skulle studien kunna använda slumpmässigt valda artiklar om “flyktingkrisen” - vilket i och för sig redan bygger på en strategisk avgränsning i och med att tidningsartiklar angivits som avgränsning. Dock hävdar vi att vissa texter är av större relevans än andra i skapandet av begreppet och för att identifiera dessa är vi beroende av strategiska avgränsningar. Detta leder till vissa utmaningar vad gäller validitet. Först och främst vill vi vara tydliga med vad det är vi avser med validitet. Användningen av metodologiska begrepp som validitet och reliabilitet kan väcka en del frågor, vissa hävdar att detta är metodologiska begrepp som får en annan betydelse i textanalytiska sammanhang (Bergström & Boréus 2012

s41). Vi hävdar dock att undersökningar av textanalytisk natur också gynnas av att använda sig av dessa begrepp i en bredare bemärkelse för att belysa metodologiska svårigheter en ställs inför. Därmed stödjer vi det resonemang Bergström och Boréus för om att reliabilitet - i bemärkelsen precision eller pricksäkerhet - är viktig inom textanalys samt att detsamma gäller för krav om validitet - i bemärkelsen att en undersökning faktiskt undersöker det den säger sig undersöka (2012 s41-43). Kort sagt menar vi att validitet är viktigt även inom textanalys och att vi genom metodmedvetna val av urval ökar reliabiliteten och validiteten (Bergström & Boréus 2012 s42, 43).

Detta tangerar till frågan om hur vi som forskare förhåller oss till undersökningen (se metodkapitlet!) och hur vi definierar intersubjektivitet. Vi nämner i inledningen av detta kapitel att vi ska verka för god intersubjektivitet. För att vara explicit och transparent vill vi förklara mer precist vad vi menar med detta. Tanken är att trots målsättningen om god intersubjektivitet är det en komplex sak att hävda att en annan forskare skulle komma fram till samma sak. Det vi menar med god intersubjektivitet i det här sammanhanget är snarare att vi redovisar och motiverar våra val för att minimera godtyckligheten (Bergström & Boréus 2012 s42). Vad gäller tolkningen av materialet är det i viss mån omöjligt att hävda att en annan forskare tolkat och analyserat materialet på samma sätt eftersom det finns många olika möjligheter i tolkningsprocessen (Fairclough 2003 s14). Dessa felmarginaler menar vi dock minimeras genom att vi redogör på ett transparent sätt för vilka olika tolkningsstrategier vi använt sig av (Bergström & Boréus 2012 s30, 31).

5.2 Val av medieaktörer

Vi vill förstå den svenska medierapporteringen av ”flyktingkrisen”, i och med att medierapporteringen till stor del består av tidningsartiklar är det naturligt att detta är grunden för materialet. Dock är det rimligt att anta att det även finns andra dokument som kan länkas till mediernas rapportering av “flyktingkrisen” och kanske till och med lagt ett fundament för hur rapporteringen begreppsliggjorts. Vi bedömer det dock svårt att förutse vilka nyckeldokument detta i så fall skulle handla om. Visst finns det mer eller mindre kvalificerade gissningar men eftersom flyktingkrisen som omfattande mediefenomen är relativt nytt och fram för allt skapats under 2015 (“flyktingkrisen” 2015) kommer vi att analysera tidningsartiklar av försiktighetsskäl då de är mer självklart förbundna med den svenska medierapporteringen.

Inom media anser vi att de största medieaktörerna är intressanta eftersom de når ut till flest läsare och övriga medier vilket leder till att de har stort inflytande över hur flyktingkrisdiskursen skapas. Även bland de stora medieaktörerna finns flera tänkbara alternativ. Här anser vi att det inte finns några självklara val utan att artiklar från flera av de största medieaktörerna i Sverige - det vill säga; Aftonbladet, Expressen, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet (Svenska Mediahus 2015) - är av intresse. Resonemanget som ledde oss fram till Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet grundades i att dessa fyra toppar statistiken i olika avseenden men Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter har skrivit mest om "flyktingkrisen" i tryckt form ("flyktingkrisen" 2015). Enligt Svenska Mediahus är det även tidningar i tryck form som folk läser i störst omfattning (2015 s11). Detta gör att Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet eventuellt har ett litet försprång även om det är ett ganska svagt indicie samt att det troligen inte är avgörande för undersökningen vilken av dessa medieaktörers artiklar som granskas. Vi har även valt att ta en artikel ur public service flöde – från SVT Nyheter – för att ta tillvara på den roll public service fyller. SVT har direktiv om saklighet och opartiskhet (Gimling Shaftoe 2015) och når också ut till många människor. Detta anser vi som ett nödvändigt komplement eftersom SVT - i egenskap av att sträva efter saklighet och opartiskhet - har stark trovärdighet inom svensk media.

5.3 Händelser, aktörer inom medierapporteringen, tid och plats

Nu när medieaktörerna är motiverade fortsätter vi med att diskutera på vilka grunder artiklarna ska väljas. Resonemanget grundas på att vissa faktorer (händelser, aktörer, tid och plats) har etablerat ett ramverk för medierapporteringen vi vill undersöka. Vissa ter sig mer eller mindre självklara medans andra måste underbyggas i högre grad.

Vi intresserar oss för hösten 2015 eftersom att artikelflödet om "flyktingkrisen" ökat i otrolig takt under hela 2015 men fram för allt under hösten ("flyktingkrisen" 2015). Det är tänkbart att undersöka artiklar under en längre tid för att jämföra vad som avsågs då och nu med begreppet, det är däremot en annan undersökning. Platsen för urvalsinhämtningen är svensk media. Svensk media är intressant eftersom den uppvisar en sådan explosionsartad rapportering vad gäller "flyktingkrisen" som begrepp. Vad detta tyder på vet vi inte men vi menar att detta dramatiska skeende inom svensk media är intressant och bör undersökas.

Vi menar att ytterligare en grund för hur det strategiska urvalet ska avgränsas är de centrala händelser och aktörer som "flyktingkrisen" kan knytas till i medierapporteringen. Här ställs vi

inför ett validitetsproblem som handlar om att vi på något sätt måste göra en bedömning av vilka händelser och aktörer som är centrala. Vad gäller detta kan vi inte försäkra oss om att det inte finns centrala aktörer och händelser som vi har missat utan endast förklara hur vi gått tillväga för att inte missa någon av de viktigaste.

Vi har listat olika aktörer och händelser som tagits upp i olika tidningsartiklar och radioprogram för att rama in några. Sedan har vi sökt i mediearkivet Retriever på vilka som förekommer mest i kombination med "flyktingkrisen". Detta ger en kvalitativ bedömning tillsammans med en kvantitativ bedömning som vi menar banar för god validitet. Sedan har vi valt tidningsartiklar som behandlar dessa beståndsdelar. Den information vi fick av sökorden går att hitta i "Bilaga 1", ordnade i storleksordning efter antalet träffar. Varje sökord stod i kombination med "flyktingkrisen" och resultaten gäller för år 2015 i svensk tryckt press (Bilaga 1).

Avslutningsvis bör det sägas att urvalet skulle kunna ha fokuserat mer på tillfälliga uppehållstillstånden som gavs speciellt stor plats i någon av de artiklarna vi valt samt att detta är ett intressant område och bör tas i beaktning i kommande studier.

5.4 Material

Detta är en parentes i uppsatsen och detta är mest till för att läsaren tydligt ska kunna följa med i vilket material som används på olika sätt.

För metodologiska spörsemål har vi tagit hjälp av fyra olika verk: Norman Fairclough – "Discourse analyses". Göran Bergström och Kristina Boréus – "Textens mening och makt". Peter Esiasson, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud – "Metodpraktikan". Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips - "Diskursanalys i teori och metod". Värt att lägga märke till är att eftersom diskursanalys är både teori och metod använder vi även Fairclough, Bergström och Boréus samt Winther J och Phillips i teorisyfte. Vad gäller metoddelarna har vi utgått mycket från Faircloughs "Discourse analyses" utgångspunkter, exempelvis ontologiska resonemang. "Textens mening och makt" och "Diskursanalys i teori och metod" har vi använt ofta för att komplettera till exempel definitioner på svårtolkade begrepp, analysverktyg eller för att få tips på litteratur. Det var delvis på grund av litteraturförslagen i "Textens mening och makt" som vi valde "Discourse analysis" då de betonade det pedagogiska upplägget (Bergström & Boréus 2012 s413). "Metodpraktikan" har använts för inspiration när mer generell metodproblematik uppkommit.

För att anknyta delar i analysen till teorier och avancera diskussionen använder vi oss av ytterligare ett verk: Benedict Anderson – Imagined communities. Detta är en erkänd bok inom sitt område som erhåller intressanta teorier om hur nationalism och angränsande fenomen fungerar. Som tidigare diskuterats består analysenheterna av fem tidningsartiklar som vi tagit från Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet och Sveriges Television Nyheter.

6 Operationalisering

I resonemangen ovan finns delar av operationaliseringen sammanvävt med övriga delar i uppsatsen (framför allt med ”Material och urval” samt ”Syfte och frågeställning”) men för att underlätta för läsaren samt vara transparent och tydlig vill vi sammanfatta vissa delar av operationaliseringsprocessen samt utveckla vissa.

6.1 Operationaliseringsprocessen och “fall av vadå?”

För att arbeta oss fram till en operationalisering har vi använt oss av det Esiasson med flera kallar för “fall av vadå?”-frågan (2007 s176). Med hjälp av att definiera vad det vi studerar är ett fall av är avsikten att komma fram till centrala drag i undersökningen samt olika teoretiska begrepp att utgå ifrån. Det som skiljer sig i hur vi använder oss av “fall av vadå?”-frågan och hur Esiasson med flera beskriver användningsområdet för frågan är att vi även använt frågan för att underlätta operationaliseringsprocessen samt för att tydliggöra formuleringen av frågeställningen. Att besvara “fall av vadå?”-frågan lyfts främst fram som en teknik för att avgränsa populationen som en urvalsstrategi för att uppnå generaliserbarhet menar Esiasson med flera (Esiasson m. fl. s176, 179). Vi menar dock att “fall av vadå?”-frågan kan ge anvisningar om centrala drag i undersökningen i en större mening. På så vis kan den även användas i operationaliseringsprocessen och för att tydliggöra hur frågeställningen ska formuleras. Sammanfattningsvis kommer läsaren att känna igen de element som tas upp här i element som tas upp i tidigare kapitel (“Material och urval” samt “Syfte och frågeställning”). För att ytterligare tydliggöra och underlätta arbetet med operationaliseringen ska vi formulera fallet utifrån olika abstraktionsnivåer. Det innebär att börja från en hög abstraktionsnivå, långt ifrån en operationalisering, för att sedan närma sig operationaliseringen genom en lägre abstraktionsnivå. Denna process kan kallas för att en går från teoretiska definitioner till operationella indikatorer (Esiasson m. fl. s66).

Till att börja med definierar vi fallet genom en hög abstraktionsnivå.

- Detta handlar om hur en mäktig institution i samhället beskriver en historia om ett skeende samt är en central medskapare till etiketten för skeendet.
- En mäktig institution i samhället som beskriver en historia om ett vi- och domförhållande på basis av olika strukturer.
- Olika värden som anses vara utsatta för kris.

Nu översätter vi teoretiska begrepp till en lägre grad av abstraktion för att minska glappet mellan teoretiska begrepp och närma oss operationella indikatorer (Esiasson m. fl. s66).

- Svensk medierapportering av flyktingströmmarna år 2015 och dess medskapande av “flyktingkrisen”.
- Svensk medierapportering som sker på basis av samhällets olika konstruktioner om till exempel gränser, nationell identitet etcetera.
- I vilka termer begreppsliiggörs “flyktingkrisen” och hur uttrycks de värden som anses stå på spel?

6.2 Teoretiska definitioner och operationella indikatorer

Det vi undersöker är en mäktig institution i samhället, i vårt fall översätts det till media. Samhället som avses för undersökningen är det svenska samhället vilket tillsammans resulterar i svensk media. Historiebeskrivandet översätts till medierapporteringen vilket i sin tur avgränsas till fem artiklar grundade på strategiskt urval. Skeendet som avses är flyktingströmmarna år 2015 som sedan avgränsas till hösten år 2015. De olika strukturer som nämns översätts till samhällliga konstruktioner om gränser, nationell identitet, krig, fred, kris, alltså konstruktioner befinner sig i anslutning till “flyktingkrisen”. Etiketten är som konstaterat “flyktingkrisen”. En parentes gällande detta är att vi valt att använda oss av begreppet “flyktingkrisen” och inte flyktingkris på grund av att “flyktingkrisen” indikerar på en specifik flyktingkris som eventuellt verkar enligt specifika mekanismer och innehåller egna beståndsdelar som kan skilja sig från flyktingkrisbegreppet i övrigt. Etiketten “flyktingkrisen” har vi sedan jobbat med för att konkretisera till operationella indikatorer. Mer specifikt om hur vi kommit fram till dessa operationella indikatorerna redogörs för i urvalsprocessen.

På detta sätt har vi arbetat med frågeställningen för att den ska hamna närmare en operationalisering. På så vis har vi översatt de mer abstrakta teoretiska definitionerna som tenderar att ligga långt ifrån en genomförbar undersökning till mer konkreta och testbara operationella indikatorer.

6.3 Verktygslådan

Som Bergström och Boréus betonar är det viktigt att använda sig av anpassade och adekvata analytiska redskap (2012 s40, 405). Vi har till att börja med använt oss av Faircloughs kritisk

diskursanalys som erhåller en ontologisk grund att stå på vilket vi förklarar inledningsvis i metodkapitlet. Sedan finns en bred repertoar av olika verktyg som en kan använda sig av inom kritisk diskursanalys. Som fundament för vår tolkning av analysenheterna har vi använt oss av syntaxanalys eftersom detta innebär vissa fördelar vad gäller reliabilitet (Bergström & Boréus 2012 s405). I metodkapitlet förklaras de syntaxanalytiska verktygen: nominalisering, transitivitet och modalitet. Syntaxanalysen är grammatiskt orienterad och för att komplettera detta har vi även använt oss av hegemonbegreppet i syfte att ytterligare avtäckta maktordningar inom diskursen. Anledningen till att vi sammanfattar verktygen vi utgått ifrån här grundar sig i att det är med hjälp av dessa verktyg de operationella arbetet ska ske.

7 Analys

7.1 Inledning

Något som vi kan konstatera genom en snabb överblick av de studerade tidningsartiklarna är hur oerhört starkt etablerat begreppet “flyktingkrisen” är. Ingen av texterna har i en direkt mening definierat explicit vad som avses med “flyktingkrisen” och i vissa fall anses det inte viktigt att nämna “flyktingkrisen” explicit utan den antas som en grund för diskussionen och konstateras i ett senare skede (TT Nyhetsbyrå 2015b). Det finns alltså ett genomgående åtagande om att det råder flyktingkris samt att fokuset fram för allt ligger på Sverige och EU. I SVT Nyheters artikel “Fem frågor om flyktingkrisen” (Gimling Shaftoe 2015) radas fem frågor upp som varit återkommande bland deras läsare. Ingen av dessa frågor berör varför Sverige och EU påstås befinna sig i en kris eller vad som konstituerar den. Detta skulle kunna vara ett resultat av att i initiala faser av “flyktingkrisen” ansågs det självklart vad som skulle avses med den. Exempelvis det faktum att en extrem mängd människor befann/befinner sig på flykt kan inledningsvis ha setts som en tillräcklig inramning för “flyktingkrisen”. Denna inställning till begreppet bör dock nyanseras med tanke på de aspekter som lyfts i media idag.

7.2 Vems perspektiv?

Perspektivvalet i artiklarna skiftar men det som texterna har gemensamt är att de ofta utgår ifrån stora och/eller mäktiga aktörer som exempelvis stater, organisationer, politiska ledare etcetera (Eriksson 2015; Gimling Shaftoe 2015; Kärrman & Olsson 2015; TT Nyhetsbyrå 2015a). Detta är inte en speciellt kontroversiell utgångspunkt eftersom att medierna ofta vill rapportera om de olika institutionerna som har makt i det aktuella avseendet. Det som dock kan sägas om detta är att ett ensidigt fokus på vissa typer av aktörer med mycket makt riskerar att utelämnar andra aktörer som har lite makt men i allra högsta grad berörs av “flyktingkrisen”. Exempelvis verkar fokuset i artikeln “EU hoppas på Turkiet i flyktingkrisen” genomgående inta ett perspektiv som nästan uteslutligen tar tillvara på EU:s, Sveriges och Turkiets intressen (TT Nyhetsbyrå 2015a), flyktingarna på andra sidan Turkiets gräns eller utanför EU får inte komma till tals trots att de berörs mest av dessa beslut. Den typen av aktörer som får utrymme i texten är till exempel den tyske utrikesministern vars ståndpunkt inte nyanseras av någon aktör med intressen som representerar flyktingarnas:

Den tyske inrikesministern Thomas de Maizière har i en intervju föreslagit att EU sätter en gräns för hur många flyktingar som ska tas emot och när kvoten är fylld ska inga fler släppas in det året.

(TT Nyhetsbyrå 2015a)

I denna artikel behandlas flyktingarna som en homogen och anonym massa som varken problematiseras eller uttrycker sig. Detta kan ses som ett uttryck för ett hegemoniskt vi-och-demförhållande där EU och Sverige med olika företrädare utgör den mäktiga hegemonen som får utrymme att artikulera sina intressen medan flyktingarnas intressen utelämnas.

Ytterligare en intressant aspekt av rapporteringen är hur geografiskt fixerade artiklarna är. Om en endast granskar vilka geografiska territorier som fokuseras verkar det som att krisen befinner sig i Europa (Eriksson 2015; Kärrman & Olsson 2015; TT Nyhetsbyrå 2015a; TT Nyhetsbyrå 2015b).

7.3 Hur lyfts olika perspektiv?

Resonemanget ovan handlar om att det finns ojämn representation av flyktingarnas intressen i medierapporteringen och att de aktörer som får plats att uttrycka sina intressen verkar främst vara EU eller Sverige. Däremot finns det i en mening representation av flyktingar i en av artiklarna (Eriksson 2015). Det gäller Yahya Ali som kommit till Sverige och är född och uppvuxen i Somalia (Eriksson 2015). Nu handlar frågan snarare om hur de olika perspektiven lyfts fram. I det tidigare stycket lyfts politiska visioner fram bland annat genom den tyska utrikesministerns reformidéer. I Yahya Alis fall är det inte reformidéer som lyfts fram, istället presenteras hans vardag möjligtvis i ett politiskt syfte av författaren men inte utifrån Yahya Alis eget perspektiv. Hans politiska aktörskap reduceras nästan helt med undantag för en fras om den globala situationen:

Det är oskyldiga människor som får lida...

(Eriksson 2015)

Att detta är det enda som citeras av Yahya Ali menar vi tyder på att media inte har för avsikt att rapportera om hans politiska aktörskap utan snarare gestaltar honom som ett offer för "flyktingkrisen" genom att istället lyfta fram hans ångest över terrordåden i Paris (Eriksson 2015).

Senare i texten uppmärksammas dock Lina Qasomas perspektiv och hon tilldelas ett större utrymme att uttrycka mer än den smala stereotyp som Yahya Alis flyktingperspektiv i föregående exempel förpassades till. Det handlar även i detta fall mycket om vardagssituationen men i det här fallet får Lina Qasomas flyktingperspektiv plats att kort reflektera över framtiden och det redögs även för hur hennes kompetens behövdes i kommunen Norberg (Eriksson 2015).

Anmärkningsvärt är att både Yahya Alis och Lina Qasomas berättelser innehåller förskönande beskrivningar om deras nya miljö samt ett mer kritiskt omdöme om platsen de kom från (Eriksson 2015). Detta skulle kunna tolkas som en rimlig mänsklig mekanism som grundas i att många människor vill klimatisera sig till sin nya miljö. Det är dock inte någon av dessa intuitivt rimliga mekanismer vi vill fokusera på utan snarare att författaren lägger vikt vid det förstnämnda fenomenet. Det fanns exempelvis inte utrymme för Yahya Alis erfarenheter om problem vad gäller flyktningsmottagandet eller dylikt. Däremot valde författaren att lyfta fram ett positivt omdöme om hans nuvarande situation och ett potentiellt negativt omdöme om hans tidigare situation i sitt hemland, Somalia:

Han har bott i Fliken i några månader, och lärt sig älska naturen.

– Jag kommer från en öken, så detta är som en annan planet, säger han.

(Eriksson 2015)

Vad exakt detta betyder verkar svårt att uttala sig om men det verkar som att det finns någon slags mekanism som gör att medierapporteringen attraheras av dessa romantiska gestaltningar av Sverige och ett subtilt avståndstagande från det som merparten av läsarna uppfattar som främmande.

Sammanfattningsvis anser vi att medias rapportering om flyktingperspektivet generellt är fattigt och ofta hamnar i stereotyper där media gör offer av flyktingarna om deras perspektiv uttrycks över huvud taget. Däremot ska Lina Qasomas något mer nyanserade perspektiv framhållas som ett exempel där flyktingperspektivet får utrymme att artikulera intressen i något större omfattning än vanligt.

7.4 En osäker tid med gränser som befästs.

I artikeln "Strid väntar om EU-styrka" intresserar vi oss för hur artikeln förhåller sig till en centralstyrd, gränsbevakande EU-styrka (TT Nyhetsbyrå 2015b). Gränsstyrkan kan hävdas

vara en radikal åtgärd då den skulle styras från ett överstatligt plan. Att som svensk politiker förhålla sig till det här förslaget i en tid då politikområden byter ansikte kan vara problematiskt. Detta är på sätt och vis ett exempel på retoriskt spel som politiker ofta uppvisar. I det här fallet uttrycker sig Anders Ygeman, Sveriges utrikesminister, med vaga termer som “skeptisk mot...”, “gå i en... riktning” eller “jag tror...” (TT Nyhetsbyrå 2015b) troligen på grund av att han inte vill knytas till en tydlig linje i frågan eftersom partiet skulle kunna ändra riktning i en flyktingdebatt där utgångspunkterna kastas om. Att en politiker väljer att inte gå ut med några starka omdömen i en specifik fråga är inte ovanligt men i den svenska flyktingdebatten kan detta hävdas vara extra tydligt. Detta skulle kunna tyda på att politikerna är osäkra på vilka positioner de ska inta i en debatt som präglas av nya omständigheter och utspel dagligen. En intressant aspekt som kan kopplas till detta är att medierna också verkar hålla inne den starka typen av omdömen. Medierna har möjligtvis mindre insats än politikerna men verkar också osäkra på vilka svängar flyktingdebatten ska ta. Det finns en osäkerhet och misstänksamhet inom medierapporteringen som bland annat uppvisas enligt följande:

För flera medlemsstater, inklusive Sverige, är dock blotta tanken på att överlämna ansvaret för den egna gränskontrollen till EU närmast otänkbar.

(TT Nyhetsbyrå 2015)

Här börjar resonemanget i en hård ton, kanske med en övertygelse om att detta skulle vara otänkbart, punkt slut. I slutet av meningens öppnar till och med författaren för att detta kan hända men är “närmast otänkbart”.

Detta ska dock nyanseras med andra resonemang där tonen är betydligt mer bestämd. Visst kan det förnimmas en osäker nyans i medierapporteringen men samtidigt befäster aktörer skeenden i andra avseenden. I inledningen tas “flyktingkrisen” upp som ett konstaterat skeende. En annan typ av konstruktion som håller på att befästas i olika avseenden är det återkommande temat gränser. I flera av texterna talas det om att en gräns är nådd eller kommer att nås snart (Eriksson 2015; Kärrman & Olsson 2015; TT Nyhetsbyrå 2015a). Där det inte uttrycks explicit, exempelvis “flyktingmottagandet ligger på gränsen till vad Sverige klarar av” (Eriksson 2015) görs antydningar om en gräns i uttalanden som “Sverige har ett oerhört ansträngt läge” (Kärrman & Olsson 2015). Mängden flyktingar som kommer till Sverige och EU ligger således till grund för krisen där resursbrist blir följd. Det genomgående temat för flertalet av texterna är lösningen på “problemet” - det vill säga antalet

flyktingar som kommer till Sverige/EU. Genom utgångspunkten i “lösningen på problemet” definieras “flyktingkrisen” utifrån de lösningar som presenteras.

7.5 Konkurrerande diskurser

Diskursen om flyktingsituationen i Europa som en kris är hegemonisk då antaganden om en existerande kris inte utmanas. Vi urskiljer dock två huvudsakliga diskurser inom diskursen om “flyktingkrisen” och “flyktingkrisen” fungerar således som en flytande signifikant. Dessa två diskurser står i ett interdiskursivt förhållande med varandra då de fungerar som ett svar på varandras kritik och tillsammans formar den bredare diskursen om “flyktingkrisen”.

Dagens Nyheter skriver att “/e/n av de svåraste frågorna att enas om har varit om Sverige ska erbjuda tillfälliga eller permanenta uppehållstillstånd” (Kärrman & Olsson 2015). Den dominerande diskursen om “flyktingkrisen” konstruerar en kris på grund av för stor asylinvandring med begränsat flyktingmottagande som lösning. Den konkurrerande diskursen är kritisk och ser den dominerande diskursen som problemet istället för flyktingsituationen. Exempelvis sägs att “om man använder ord som kollaps och katastrof riskerar man att sprida rädsla i befolkningen” (Eriksson 2015) och beslutet om tillfälliga uppehållstillstånd beskrivs som “en dålig åtgärd” (Kärrman & Olsson 2015). Den kritiska diskursen ges dock väsentligt mindre utrymme och framställs alltid som just en kritik mot den dominerande diskursen. Att i texten konstruera diskurserna i formen argument - motargument reproducerar dominansförhållandet inom diskursordningen.

Att den diskurs som betonar gränser (såväl i meningen att Sverige nått en gräns för flyktingmottagande som stärkta gränskontroller) är den dominerande diskursen menar vi är ett uttryck för den nationalismens hegemoni. Båda diskurserna förhåller sig till nationalismen genom konstruktionen av ett “vi” och ett “dem” där “de” står utanför den föreställda gemenskapen. En folkpartistisk politiker säger att “vi måste fundera vidare på de ensamkommande barnen” (Kärrman & Olsson 2015). Citatet visar på den förhandling om gemenskapens gränser som pågår i relationen mellan diskurserna. Denna förhandling syns även när det svenska samhället Norberg ska beskrivas: “gemenskapen i ett samhälle som utsätts för påfrestningar kan vara skör” (Eriksson 2015). I sammanhanget Norberg utmanas föreställningen om den föreställda gemenskapen. Om den föreställda gemenskapen är föreställd just för att den inte bygger på möten mellan människor (Anderson 2006 s6) vill Norberg bygga gemenskap på just möten.

En drivkraft i diskursiv och social förändring är interdiskursivitet. Vi har inter ämnat undersöka de olika diskurserna som kämpar om hegomoni men menar att båda de huvudsakliga diskurser som vi utläst formar den generella diskursen om ”flyktingkrisen”.

Diskursen tyder dock på att gemenskapen inte enbart kan byggas på möten. I DN (Eriksson 2015) skriver man att ”Gemenskapen i ett samhälle som utsatts för påfrestningar kan vara skör. Det tar tid att bygga förtroende”. Underliggande i texten finns ett antagande att asylinvandring innebär en utmaning och att förtroende skapas genom möten. Vi menar att utgångspunkten för dessa underliggande antaganden grundar sig i förståelsen om den nationen som föreställd gemenskap. Möten för att skapa gemenskap uppfattas enbart som nödvändiga när det gäller människor som inte uppfattas tillhöra nationen, alltså när gemenskapen inte uppfattas som självklar. Samma resonemang menar vi gäller för antagandet om mötens nödvändighet för att bygga förtroende. Vi menar inte att möten inte möjliggör ökad gemenskap och ökat förtroende människor emellan, men ställer oss kritiska till antagandet om mötets nödvändighet för gemenskap och förtroende enbart mellan människor som redan tillhör nationen och de som inte gör det. Detta till skillnad från medlemmar av nationen där uppfattningen av gemenskap är given från början. Samtidigt som diskursen förmedlar en möjlighet till utvidgade gränser för den föreställda gemenskapen så konstruerar den också gränserna för dem. Genom att öppna upp för att ”de andra” kan få förtroende skapas också ett vi som i en hierarkisk ordning positionerar de andra i ett utanförskap där de inte existerar som naturligt förtjänande av förtroende och delaktighet i gemenskapen.

7.6 Nominalisering och ansvar

Krisbegreppet fungerar som en nominalisering av de politiska processer som resulterat i situationen. En konsekvens av nominalisering är att de aktörer som står bakom processen försvinner (Fairclough 2003 s13). Att inte göra krisen till ett resultat av politiska processer med drivande aktörer möjliggör för politiker (aktörer) att avsäga sig ansvar samt bevara en nationell självbild.

DN skriver att ”/e/n av de svåraste frågorna att enas om har varit om Sverige ska erbjuda tillfälliga eller permanenta uppehållstillstånd” (Kärrman & Olsson 2015). Meningen kan tolkas som en strid om den nationella självbilden. Som ovan nämnt utskiljer två huvudsakliga diskurser som står i ett starkt interdiskursivt förhållande med varandra. Den dominerade diskursen konstruerar flyktingsituationen som ett problem med ett begränsande av antalet flyktingar och sänkta krav för de som får asyl beviljad som lösning. Den konkurrerande

diskursen är kritisk och ser den dominerande diskursen som det störta problemet, snarare än flyktingsituationen som sådan. Det är hur politikerna pratar om flyktingsituationen som är det störta faran.

Samtidigt syns ett avsägande av ansvar från politiker i Sverige. Migrationsministern säger att han “inte vill spekulera i vad beskedet [om att bli en del av EU:s omfördelningssystem] får för effekt på flyktingarnas vilja att söka sig till Sverige” (Kärrman & Olsson 2015). Den svenska flyktingpolitiken sätts även in ett sammanhang av europeisk politik där EU och andra EU-länder går före i en riktning som även Sverige rör sig mot. Europeisk politik fungerar som ett rättfärdigande av den svenska. Statsministern får exempelvis frågan om hur han ser på gränser och eventuell stängning av dem, en fråga som i texten föregåtts av en redogörelse av europeiska politikernas röster för en stängning av gränser (TT Nyhetsbyrå 2015a). Det möjliggör ett agerande som resulterar i stärkta nationsgränser utan att ansvar behöver tas för att även gränserna för den föreställda gemenskapen blir skarpare. Gemenskapen Sverige kan således betecknas som en flytande signifikant, eller ett begrepp kring vilket det förs en hegemonisk kamp (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s35, 87f12).

Kampen kommer alltså att handla om vi:et och vem som ska tillåtas tillhöra.

Sverigedemokraterna har använts välfärdsstaten för att begränsa gemenskapen/nationen till vad man anser vara etniska svenskar och använder en nationalistisk diskurs där invandrare står i motsättning till välfärd för etniska svenskar (Nordensvärd & Ketola 2014 s368). Den dominerande diskursen förhåller sig mer ambivalent till gemenskapens gränser. Diskursen låter gemenskapens gränser vara förhållandevis suddiga genom att inte beröra vilka människor och nationaliteter som ska tillåtas tillhöra. Samtidigt skapas gränser genom de sociala praktiker som ID-kontroller och gränskontroller innebär, praktiker som görs möjliga genom diskursen.

7.7 Resurscentrering

Resurser spelar en central roll i diskursen om “flyktingkrisen” då krisen definieras mot tillgången resurser. Resurser i den här kontexten innebär, utifrån vår läsning av texterna, pengar, bostäder, personal inom samhällets institutioner och kompetens. Bristen på resurser görs i diskursen till ett tillstånd svårt att påverka. Resurser finns inte och därmed blir minskat flyktingmottagande nödvändigt. Diskursen förmedlar ingen aktör bakom de bristande resurserna. Varför bristen existerar tillåts stå okommenterat och således görs flyktingar till problemet på grund av det (för) stora antalet. Även den diskurs som förhåller sig mindre

restriktiv till flyktingmottagande är resurscentrerad. Där beskrivs invandring som en resurstillgång, istället för att de asylsökande ses som tärande på samhällets resurser kan de användas för att förbättra ekonomin. Att asylinvandringen kan beskrivas som såväl närande som tärande på svensk ekonomi ser vi som ytterligare en indikator på den diskursiva kamp som råder kring "flyktingkrisen".

Vi menar att resursernas och ekonomins centrala roll i diskursen om flyktingkrisen är en del av det Fairclough avser med "new capitalism" (Fairclough 2003 s4). Han menar att det skett en omstrukturering av kapitalism och en marknadsisering av nya områden, exempelvis utbildning (Fairclough 2003 s4). Diskursens centrering kring ekonomi och resurser är del av en bredare marknadiskurs som kommit att bli dominerande (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s77).

Lösningen på resursbristen kanaliseras genom nationalism. Sverigedemokraterna menar att välfärdsstaten måste begränsas till etniska svenskar eftersom invandring utgör ett hot mot den (Nordensvärd & Ketola 2014). Sverigedemokraternas diskurs ger de etniska svenskarnas band till nationen en rätt till den producerade välfärden. Diskursen bygger på en gemenskap centrerad kring produktionen av en välfärd där resurserna är begränsade och konstruerar lösningen i att begränsa antalet invandrare. Även i den generella diskursen om "flyktingkrisen" konstrueras "de andra", det vill säga flyktingarna, som inte naturligt berättigade till den nationellt producerade välfärden. Den nationalistiska diskursen konstruerar nationens medlemmar som ofrivilligt och naturligt bundna till nationen (Anderson 2006 s143) och diskursens hegemoniska ställning gör det möjligt att utesluta "de andra" vid behov.

Resurserna tillåts alltså sätta gränser för gemenskapen, oavsett om det handlar om att utvidga den eller begränsa den så finns en grupp villkorade, i detta fall flyktingar. Legitimering av såväl en utvidgning som begränsning görs genom resurser. Det är dock underförstått och antaget att det finns en gemenskap som inte är villkorad: föreställningen om svenska medborgaren som inte görs relevant. Med föreställningen menar vi idén om medborgarskapet och hur detta genom att inte nämnas och därmed görs relevant i diskursen reproducerar idén om det naturliga bandet till nationen. Således blir även gemenskapen resurscentrerad då tillhörighet nås genom bidragande till produktionen av välfärd.

7.8 Ordning på gränserna

Jag tycker inte det är rätt, vi ska ha ordning på gränserna. Får vi ordning på gränserna kan vi ha en mer reglerad, värdig flyktingmottagning.

Stefan Löfven (TT Nyhetbyrå 2015a)

Det är inte bara gränserna för nationen som gemenskap som är utsatt för diskursiv kamp. Även de geografiska gränserna är centrala i diskursen om ”flyktingkrisen”. Citatet av den svenska statsministern Stefan Löfven antyder att tydliga gränser inte bara fungerar som bevarande av ordning men även att en annan ordning är fel. Tydliga gränser konstrueras som en motpol till det kaos och kollaps som kommer råda utan dem. Genom att väva samman behovet av tydligare gränser med andra europeiska ministrars uttalanden om förväntat kaos som konsekvens av otydliga gränser och för stor invandring görs.

Gemenskapen klassas alltså som fungerade enbart när det finns en tydligt konstruerad uppfattning om nationens avgränsningar. Vi menar att det indikerar en kris kring vad den föreställda gemenskapen ska bestå av. Diskursen skapar en förståelse av gränserna som viktiga för att upprätthålla för ordningen skull. Vi menar att det är denna ordning som nu håller på att utmanas. Att man trots en önskan att minska antalet asylsökanden (Eriksson 2015) talar om ett värdigt flyktingmottagande menar vi tyder på diskursens ambivalens och en osäkerhet kring vart samhället är på väg och vilka värden som samhället ska grunda sig på.

8 Avslutande diskussion.

8.1 Flyktingkrisen – del av större civilisationskris?

Barry K. Gills menar att de kriser som drabbar samhället idag kan förstås genom en civilisationskris där “de övergripande ideella formerna, institutionerna och praktikerna inte längre motsvarar eller fungerar tillsammans med de grundläggande materiella strukturerna” (Gills 2014 s153). Bristen på tilltro till de idéer som upprätthållit systemet skapar en stark spänning och verkar således destabiliserande på systemet i sin helhet (Gills 2014 s153). Om tankesätt och institutioner, nationalstaten inkluderad, inte överensstämmer med den globala kapitalismen kommer desamma inte att kunna erbjuda fungerande lösningar. Det möjliggör för nya idéer att födas men ger också upphov till kris då problemen inte kan lösas inom ramarna för nuvarande paradig.

Det som ter sig tydligast är hur medierna hela tiden glider in i ett fokus där de artikulerar och rapporterar på olika sätt hur “flyktingkrisen” även hotar rika länder, länder i väst. Detta verkar också rubba känslan av säkerhet och utgöra ett hot mot den västerländska livsstilen. Detta syns speciellt tydligt genom mediernas val av perspektiv och hur de ständigt formulerar skräckbudskap som banar för kris i bemärkelsen politisk, ekonomisk, humanitär eventuellt till och med existentiell. “Flyktingkrisen” omfattar alltså långt mer än enbart konflikter som den i Syrien och de människor som är på flykt från den typen av konflikter. Krisen omfattar även västvärldens djupaste rädslor.

Vi menar att de liberala värden, såsom individens frihet och den liberala demokratin och rättigheter kopplade till nationalstaten, som den västerländska världen bygger på (Anderson 2006 s7) står inte längre lika stabila som tidigare. Vi har genom vår analys av ”flyktingkrisen” visat att stor migration från utomeuropeiska länder som inte inkluderas i den föreställda gemenskapen tvingar dels gränser för stater och gemenskaper att omformuleras. Detta som en konsekvens av att de värden som tidigare upprätthållit dem inte längre fungerar tillsammans med den nationella resursfördelning och globala ekonomiska ordning som de vilat på.

Vi menar att ”flyktingkrisen” kan läsas som en del av en bredare civilisationskris där EU:s grundbultar såsom den fria rörligheten, inte längre tycks fungera tillsammans den migration som pågår. Förändringarna i politiken, alltså förändringar i den sociala och diskursiva praktiken, under hösten 2015 beskrivs som ”en av de mest omvälvande perioderna i svensk politik” (Eriksson 2015). Vi har inte ämnat undersöka en diskursiv förändring men menar, i

enlighet med vår metodologiska utgångspunkt, att ingen diskurs är fast utan konstant i förändring (Fairclough 2003 s15).

8.2 Framtidskris?

Framtiden förstås idag mer genom nuet än tidigare där de möjligheter som artikuleras är visionslösa (Andersson 2014). Förändringar i samhället i nyliberal anda och marknadisering av diskursen och den makt det inneburit har även förändrat vår syn på framtiden. Jenny Andersson menar att framtiden ”förvandlades från en politisk förändringshorisont, från något som aktivt kan byggas, till en serie ständiga krav på anpassning till yttre krafter: *framtiden kräver.*” (Andersson 2014 s206).

Nationens och gemenskapens gränser och brist på resurser förstås som fasta ramar inom vilka lösningar kan skapas. Möjligtvis kan “flyktingkrisen” förstås inom ramen för ett allmänt krisande samhällssystem där visioner om ett samhälle som ser annorlunda ut och har andra ramar, inte ryms (Andersson 2014). Förändringarna i den diskursiva och sociala praktiken rörande flyktingsituationen har under hösten resulterat i drastiska åtgärder såsom ID-kontroller vid gränserna. Vi menar att dessa går att förstå som drastiska då de innebär en helomvändning från de liberala värden som tidigare präglat de europeiska gränserna.

Diskursen presenterar ingen vision om vilket framtiden man ämnar sträva mot. Utöver kortsiktiga mål som minskad asylinvandring är diskussionen kring vilket samhälle vi vill leva i långsiktigt ständigt frånvarande. Inom diskursen finns motsättningar och en sådan är bristen på resurser. Samtidigt som bristen på resurser är central som ramverk för möjliga lösningar kommer EU, med Sverige, att erbjuda Turkiet 3 miljarder euro för att de ska sköta flyktingmottagandet där (TT Nyhetsbyrå 2015) och talet om resurser är frånvarande i talet om gränskontroller. Dessa motsättningar går att tolka som dels ett tydligt klagande av vi:et och de andra men kan också ses som ett uttryck för ett försök att hålla fast vid tidigare samhällssystem och de hierarkier som upprätthållit dem.

Referenser

- Amnesty (2015). "Världens ledare blundar inför flyktingkrisen". *Amnesty*, 2015-06-15. [Elektronisk] Tillgänglig på: <https://www.amnesty.se/nyheter/nyheter/varlden-varldens-ledare-blundar-for-flyktingkrisen-2495/> Hämtdatum: 2015-11-26.
- Anderson, Benedict (2006). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. Rev. ed. London: Verso.
- Andersson, Jenny (2014). Framtid i kris. I Borgenäs, Kajsa & Örestig, Johan (red.). *Fronesis: Kris*. [46-47] s. 203-212
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012) Diskursanalys. I Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3., [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Bieler, Paula (2015). "Protokoll 2015/16:8 Fredagen den 25 september". *Sveriges Riksdag*, 2015-09-25. [Elektronisk] Tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Kammaren/Protokoll/Protokoll-2015168-Fredagen-d_H3098/ Hämtdatum: 2015-11-26.
- Eriksson, Karin (2015). "Höstens kriser fick debatten om flyktingar att tvärvända". *Dagens Nyheter*. 2015-11-21. [Elektronisk] Tillgänglig på: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/hostens-kriser-fick-debatten-om-flyktingar-att-tvarvanda/> Hämtdatum: 2015-12-14.
- Fairclough, Norman (2003). *Analysing discourse: textual analysis for social research*. New York: Routledge.
- "Flyktingkrisen" (2015). *Retriever.se*. [Elektronisk] Tillgänglig på: <http://web.retriever-info.com.ludwig.lub.lu.se/services/archive/search> Hämtdatum: 2016-01-03.
- Forssell, Johan (2015). "Protokoll 2015/16:8 Fredagen den 25 september". *Sveriges Riksdag*, 2015-09-25. [Elektronisk] Tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Kammaren/Protokoll/Protokoll-2015168-Fredagen-d_H3098/ Hämtdatum: 2015-11-26.
- Gimling Shaftoe, Christopher (2015). "Fem frågor om flyktingkrisen". *Sveriges Television Nyheter*, 2015-09-18. [Elektronisk] Tillgänglig på: <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/fem-fragor-om-flyktingsituationen> Hämtdatum: 2015-12-14.
- Gills, Barry K. (2014). Dit pepparn växer. I Borgenäs, Kajsa & Örestig, Johan (red.). *Fronesis: Kris*. [46-47] s. 142-159
- Kärrman, Jens & Olsson, Hans (2015). "Sverige vill omfördela flyktingarna". *Dagens Nyheter*, 2015-10-24. [Elektronisk] Tillgänglig på: <http://www.dn.se/nyheter/sverige-vill-omfordela-flyktingarna/> Hämtdatum 2015-12-14.
- Migrationsverket (2015a). "Asylsökande till Sverige 1984-2014" (pdf.). *Migrationsverket*, 2015-11-17. [Elektronisk] Tillgänglig på: <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Oversikter-och-statistik-fran-tidigare-ar.html> Hämtdatum: 2015-12-28.

Migrationsverket (2015b). "Asylsökande - de största länderna". *Migrationsverket*, 2015-12-18. [Elektronisk] Tillgänglig på: <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asylsokande---de-storsta-landerna.html> Hämtdatum: 2015-12-28.

Nordensvärd, Johan & Ketola, Markus (2015). Nationalist Reframing of the Finnish and Swedish Welfare States – The Nexus of Nationalism and Social Policy in Far-right Populist Parties. I *Social Policy & Administration*. 49 [3]. s 356-375.

Studio Ett (2015). "Den största flyktingkrisen i modern tid". [Radioprogram]. Producent: Westberg, Magnus & Wickström, Karin. *Sveriges Radio P1*, 2015-03-11. [Elektronisk] Tillgänglig på: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1637&artikel=6113877> Hämtdatum: 2015-12-05.

Sveriges Television (u. å.). "Ett oberoende medieföretag i din tjänst". *Sveriges Television*, (okänt datum). [Elektronisk] Tillgänglig på: <http://www.svt.se/omsvt/fakta/public-service/det-har-ar-public-service> Hämtdatum: 2015-12-22.

TT Nyhetsbyrå (2015a). "EU hoppas på Turkiet i flyktingkrisen". *Svenska Dagbladet*. 2015-11-27. [Elektronisk] Tillgänglig på: <http://www.svd.se/eu-hoppas-pa-turkiet-i-flyktingkrisen/om/flyktingkrisen-i-europa> Hämtdatum: 2015-12-14.

TT Nyhetsbyrå (2015b). "Strid väntar om EU-styrka". *Svenska Dagbladet*, 2015-12-15. [Elektronisk] Tillgänglig på: <http://www.svd.se/eu-vill-ha-egen-gransstyrka/om/varlden> Hämtdatum: 2015-12-17.

Wallström, Margot (2015). "". 2015-11-24. [Elektronisk] Tillgänglig på: <http://www.regeringen.se/tal/2015/11/forelasning-vid-helsingfors-universitet-pa-temat-terrorism-och-flyktingkris--europeisk-solidaritet-och-europeiska-svar/> Hämtdatum: 2015-11-26

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Sammanställningen av “Bilaga 1” är grundad på information från *retriever.se*. Alla aktörer, händelser och teman har skrivits in som sökord tillsammans med “flyktingkrisen”, exempelvis: “flyktingkris” teskedsgumman. Sedan har informationen om antal träffar 2015 skrivits ner under “Träffar”. Sammanställningen av “Bilaga 1” skedde 2015-01-03.

Aktörer:	Träffar:
Sverige,	10 031
(flykting or flyktingar),	9446
EU,	6784
Syrien,	3558
migrationsverket,	3434
Tyskland,	3412
Stefan Löfven,	2642
Grekland,	2521
Ungern,	2482
FN,	2303
Turkiet,	2238
Danmark,	1795
Moderaterna,	1221
Sverigedemokraterna,	1181
Afghanistan,	1157
(is or isis or isil),	950
Socialdemokraterna,	761
Libanon,	687
Röda korset,	505
Svenska kyrkan,	276
Amnesty,	177

Händelser:

gränskontroller,	1828
tillfälliga uppehållstillstånd,	838
frontex,	403
(schengenavtalet or schengenöverenskommelsen or schengensamarbetet),	292
dublinförordningen,	273
(åtgärdspaketet or åtgärdspaket),	51

Teman:

(gräns or gränser or gränsen),	4755
(lösning or lösningar),	1612
krig,	1594
kris,	1096
migration,	756
invandring,	471
fred,	329
främlingsfientlighet,	142

Källa: <http://web.retriever-info.com.ludwig.lub.lu.se/services/archive/search>